

polovice od sedanjih stanovavcov s potrebnim živežem preskerbeti; ampak le samo terdim, da naši kmetje bi mogli svoje polje z večji modrostjo obdelovati, ako nočejo kmalo lakote terpeti. Oni bi se mogli tistih koristnih ukov poslužiti, ktere jih zvedeni možje v pridnim in umnim obdelovanji polja učijo; pa naši kmetje so tako čudni, da svojeglavno vse novine zaničujejo, se terdo starih šeg derže, in kdor jih kaj koristniga uči, se mu posmehujejo in družiga ne storé, kakor de stare čase hvalijo in zoper sedanje tožijo. Tudi je po Tominskim še dovolj neobdelaniga sveta, in lahko bi jo sprical, de ga še tretji del zapušeniga leži. K čemu tedej lepe doline sémtertje in nemar pušati, po kterih bi lahko dobro sadje cvetelo in žlahno senó rastlo? K čemu so živini tisti sončni zavodi, po kterih pod brinjem le nepično resje rumeni? — Sej bi se lahko tamkaj detelja kosila in tudi pšenica žela. Ako bi naši kmetje slehernimu svoj kos pašine v last odločili — kar so vender po nekterih vaséh že storili — bi zamogel vsak lepši prostor svojiga déla v njive in travnike spreobrniti; bi si zamogel več klaje pridobiti in paše bi še vender imel zadosti; tudi bi bil v stanu si lepih gojzdov zarediti, iz kterih bi se dal enkrat marsikter goldinar zaslužiti.

Drugi vzrok stiske našiga kmeta so mnogoteri nepotrebni potroški, ktere si razun drugih on sam naloži. In med te štejem prvič: prevelike jutrine ali dote, ki jih naš kmet svojim sinam in hčeram obljudi. On ne pomisli, de druga je obetati, druga pa plačati. Rado se godí, de, ko se zet v danih obljudah goljufaniga vidi, kmalo začne s svojo ženo prepír; ta prepír se potem med tastam in zetam v družinsko sovražtvo zredí, in se zadnjič v nesrečno pravdo zlije, h kateri je Tominski kmet po natori že nagnjen. Taka pravda vgasne večidel še le čez deset lét, kadar sta se že obadva dobro bokala privadila, in si veliko dolgá na glavo naložila. — Med take svojovoljne davke drugič štejem tiste denarje, ktere Tominski kmet boginji Sreči v tempeljnu lotrije daruje. Žalostno je, kakošna norost do igre v lotrije se je našiga kmeta polastila! Veseli ga domá brez zabele in solí jedí vživati, samo de zaupljivo pričakuje od perviga igranja svojo zaželjeno številko, in če ničla pride — že íše svoj zaup drugikrat, tretjikrat i. t. d. In tako se godí, de stava stavi roko podaja, in kmetu hišni vogel spodnika.

Tretji vzrok stiske našiga kmeta so nasiljene potrebe, od kterih njegoví predniki niso nič vedili. Te obstoje v obleki kupljeni, in v pijači nepotrebni. Nekadaj so si tominski kmetje obleko domá pridelovali; ovca jim je dala terdno sukno za pruštof; po njivah jim je rastlo predivo za platno; zdej pa se našim gorjanam po štiri goldinarje kupljeno sukno še preborno zdi, in pavolnate srajce jim po germih robida vsak dan iz pleč terga. Posebno ženski spol noče od domačih oblačil celó nič več slišati, ampak se le nad pošterkanimi in zabavdanimi kupljenimi pajčevnami raduje. Če sedanjiga Tominskiga kmeta z nekdanjim primeriš, se razločik tak kaže, de je vprašati treba, ali je sedanji nekdanjiga resnično vnuk. — Pa to ni še zadosti. Tudi za pijačo naši kmetje dovolj denarja zaveržejo, in sicer za žganje, kmetice pa so začele kavo si špogati. Pozabile so stariga prigovora: „Kjer pri kmetu kava po kuhnji diši, streha gori.“ Za take pijače, ktere so naši očaki komej po imenu poznali, kolikanj pinj masla gré iz hiše?!

Četerti vzrok siromaštva našiga kmeta je pomanjkanje lepих pot ali vsaj voznih cestá po Tominskim. Ni ga nobeniga kantona, kar jih poznam, tako slabo postreženiga s poti, kakor je ravno naš Tominski. Iz Tomina v Cirknje, ki ste prvi vasi našiga kantona, in med kterima skorej vés drugi Tominski svet leži, se komej in z veliko nevarnostjo prazen vozič pripelje. Zatorej se godí, de naš kmet svoje pridelke težko na

prodaj spravi, in jih le dober kup mora prodajati, kér večidel po poti poskodovani na terg pridejo, kar se posebno s sadjem godí. Kar pa naš kmet sam na tergu kupi, le z veliko silo in polslabši domú privleče. Zraven tega se po tacih gerdih klancih tudi živina neizrečeno terpinči, de večkrat ob življenje pride, kar marsiktera skušnja uči.

Peti vzrok stiske Tominskiga kmeta bi se lahko tudi imenovala slabe létine, ki so poredama bile; — ali slabih létin odvérniti ne stoji v móči človeka, torej podam le perve štiri dragim Tomincam v premišljevanje, s serčnim vošlam, de bi se popravilo, odvernilo in zatérlo, kar koli se da odvérniti, popraviti, ali zatréti.

F. J. Cafov.

Zahvala Novicam za zelno stiskavnico.

Naše ženice na Krasu kakor na Teržaškim ne morejo dovolj prehvaliti zelne stiskavnice, izrisane v 47. listu IV. tečaja Novic, ktera jim je odvzela težavno prekladanje kamnja per zelnih kadéh, kjer so do zdej toliko terpéle; zato pa tudi pravijo: Bog mu daj dobro, ki jo je znašel, to je vender veliko polajšanje! — Ta znajdba se je razširila po Teržaškim in po Krasu; v Terstu dela imenovane stiskavnice (preše) Janez Majnič v Doganskih ulicah, blizo rudečiga mosta, ktere práv dobro služijo, in se lahko vidijo v Barkoli v farovžu, kakor tudi pri J. M. Pertotu v hiši 36; tudi na Krasu pri Mihatu Rebcu, v Berstovici v Povirski fari pod Sesanskim kantonam. Takošne stiskavnice izdeljuje tudi Matevž Stebel v malim Repniku v Sesanskim kantonu, in sicer dober kup: po 2, 3 ali 4 gold. z vsim okovanjem vred.

Ta stiskavnica pa ni le samo, zelno kislino ohraniti, vse hvale vredna, temuč je tudi stiskati vinske tropine, práv koristna in pripravna, posebno pri ubogih kmetih po Istrii, na Teržaškim, po Krasu, na Goriskim in povsod, kjer se vino prideljuje. Bolj ubožni kmetje, ki imajo nizke hrane ali kleti, v kterih večidel vse svoje pridelke spravljajo, povžijejo tudi do bendime (tergatve) svojo kislino in napravijo takošne shrambe za vino; taki bi si tudi zelno stiskavnico za vinske tropine stiskati z velikim pridam napravili. Kér je po več krajih navada, de grozdje z nogami v čudrah, v badnjih ali kadéh mestijo; in kér je veliko tacih, ki ne spametno z vinam ravnajo, kakor v Istrii, de ga pustijo toliko časa s tropinami, de jim zagori, de se zgorej tropine posušijo, in se vse skupej spridi, de po tem zgorej suhe tropine poberó, in jih proč veržejo, iz mokrih pa žonto, škavec ali vin piccolo napravljajo, si s takim ravnanjem še večí škodo naključijo, kér jo včasí tudi med vino blodijo in takó vse skupej pokazijo, de pobjenjena vina prodati ne morejo, akoravno ga vinokupcam s sledecimi besedami ponujajo: „Ma la sa, qua non cè miga aqua dentro“ to je: tukej ni vode vmes. Kupec pa si misli: Ecco fabula in lupu, to je: kdor se izgovarja, brez de bi tožen bil, se sam toži, de je kriv. (Konec sledi.)

Obertniška družba.

V obertniško družbo sta vnovič pristopila:

Gosp. P. Ildefonz Šmidt, kapitulár reda benediktinarskiga v Kremsminsturu in sadaj kaplan v Eberstalcclju v zgorńjim Estrajhu — rojen Krajnc in iskren rodoljub.

Gospod Rebic Jernej, c. k. fajmošter podfare v Barkoli na Teržaškim, neutrudljiv podpornik vsih občokoristnih naprav.

Dopis iz Kolovrata.

V Kolovratu je nekdanjim kmetovavcam mogla sadjoreja zlo pri sercu biti. Oni so svojim mlajšim kaj

ga našiga Cesarja Ferdinanda, ki nam je novo vladijo — konstitucijo — podaril! Bog ga živi in celo cesarsko rodovino! Bog živi našiga svitliga Nadvojvoda Joana! Bog pa tudi živi Dunajčane in posebno njih junaško šolsko mladost in njene učnike! Bog živi našiga ljubiga deželnega poglavarja, grofa Welsersheimba! Bog živi verle Ljublančane in našo iskreno šolsko mladost! Bog živi nevtrudljiviga vodja naše straže, gosp. Sühnlja! — vse brate Slovence in vse narode avstrijskiga cesarstva!

Dr. Bleiweis,

vrednik Novic in tovarš prve kompanije narodne straže v Ljubljani.

Krajska hranilnica (Sparcasse) v létu 1848.

V 8. listu Novic smo dali na znanje, veseli stan pogorelske družbe ali bratovšnje sv. Florijana, ki práv po bratovsko vsim pogorelcem Krajske, Štajarske in Koroske dežele pomaga, kateri so v to družbo zapisani.

Danes damo ravno takó veseli stan Krajske hranilnice ali šparkase na znanje; ktera varno hranuje sebi izročene denarje, zraven pa tudi od sto goldinarjev vsako léto 4 goldinarje obresti ali čimža natanjko odrajuje.

Ta hranilnica, ki se je v létu 1821 začela in ki je že koj v začetku toliko zaupanja pri vsih ljudéh najdla, de so ji že prvo léto 12 tavžent 7sto in 36 goldinarjev in 50 krajcarjev izročili, je od léta do léta več deležnikov dobila, tako de ima zdej že 1 milijon, sto in devet in šestdeset tavžent in 67 goldinarjev in 59 krajc. sebi izročeni, ktere ima na gruntih, hišah, grajšinah i. d. t. razposojene in tako terdno zavarovane, de ne more nikdar nič zgubiti, kër postavimo, na tako zemljiše, ki je gotovo 400 gold. vredno, ne posodi več kakor 300 goldinarjev, na marsikako drugo reč pa, ki je 400 goldinarjev vredna, le polovico vrednosti, to je, 200 goldinarjev.

Hranilnica posojuje gruntarjem, hišnim gospodarjem, grajšinam i. t. d. sebi izročene denarje po 5 goldinarjev od sto; ona pa odrajuje vsakimu deležniku za sebi izročene denarje le po 4 gold. od sto; torej si je v 27 létih že lastniga premoženja 92 tavžent 5sto in 2 goldinarja pridobila, s kterimi si je 3 hiše v Ljubljani kupila, kar je pa čez, ima sicer dobro zavarovano. S tem velikim lastnim premoženjem poplačuje vsakolétne stroške za pisarije, uradnike i. t. d. in s tem velikim lastnim premoženjem bi pa tudi, ko bi treba bilo, kako zgubo posojeniga denarja poravnala, kar se pa dozdej v 27 létih ne enkrat ni zgodilo, kër hranilnica ne posojuje sebi izročeni denarjev tje v en dan, ampak le na gotovo posestva. — Hranilnica ima več premožnih in pošteni, po celi deželi dobro poznanih gospodov za svoje vodje, kateri morajo s svojim premoženjem poroki biti, de se ji od nobene strani ne sme škoda zgoditi. Takó stoji naša hranilnica kakor terdna skala, bogata sama na sebi in terdno zavarovana od vsih strani. Srečen je ta, ki ima pri nji svoje premoženje shranjeno! Iz tega bo vsak lahko sam presodil, kakó dobro de ima svoje premoženje pri nji naloženo — in le nekteri ljudje, kateri v sedanjih časih vse černo in strašno vidijo, brez de bi pametniga človeka poprašali: ali je tudi to resnica ali ne, kar neumne ljudji blésti slišijo, — take govornice verjamejo, v kterih ni ne besedice resnice.

Naj bi častiti duhovni gospodje to resnico svojim farmanam na tanjko razložili! Dr. Bleiweis.

Domači zdravnik in vodnik v mnogih opravlilih mesca sušca.

(Zdravnik.) Vreme v tem mescu je še zlo spre-

menljivo in mokrotno, torej se človek lahko prehladi, zlasti če prenašlo zimsko obleko izsleče. Kašelji, terganje in lom po kostéh, po glavi, po ušesih; bezgavke, šenji, kolike in enake bolezni po prehlajenju v tem mescu ljudi rade napadajo. Take bolezni odverniti, se prehlajenja, posebno nóg, ogibaj, in če si se prehladil, spôti se dobro v postelji, zato pij gorák ajbšev ali bezgov čaj, nikdar pa ne vina, ne samiga, pa tudi z drugimi dišavami zmešaniga ne, sicer te bo huda vročinska bolezn pod zemljo spravila. — Tla v stanicah dergniti (ribati), de se pozimsko blato iz njih spravi, je práv — tode pametno se mora to opraviti, de se poprej dobro posušé, predin s svojo družino va-nje spat grés. Mokrota v staniših je silno škodljiva.

(Poljski vodnik.) Sred tega mesca se začne kmetijska spomlad. Na polji se začno njive za jaro setev, vsaka po svoji lastnosti, pripravljati. Turšici in oljnatim sadežem dobro pognóji. Iz luž in ulic blato na njive vózi; tako blato tudi dobro stori na pešenih vertih in travnikih. Na senožeti naj se voda napeljuje, nar poprej pa na močirne travnike. Vodotóke iz njiv, ako zamoreš, daj na senožeti napeljati, de jih namočijo. — Mnoge skušnje učijo, de naj se pšeničiše, kjer je težka zemlja, z tumpasto brano povlači; tako rahlanje ji zlo k rodovitnosti pripomore. Prerahle ozimine pa, kjer je zimski srez zemljo vzdignil in žitne koreninice zmajal, naj se v suhim vremenu z lahkim valjarjem enmalo zatlačijo, de jim pomladanski vetrovi ne škodjejo. — Iz njiv, kjer je nemška ali kaka druga detelja, poméči kamnje proč, in deteljše povleci z oestro brano, de je zemlja od zgorej rahlejši in de se gnojni deli lože va-njo zarinejo. Deteljša naj se z mešanico (Kompost), pognojijo, ali pa z gipsam, apnam in pepélam potresejo, ako jih nisi poprejšnjo jesen s podelanim hlevnim gnojem pognojil. Če si pa to že v jeseni storil, pograbi zdej gnojne ostanjke čisto proč. — Senožeti v tem mescu s hlevnim gnojem gnojiti, ni tako koristno, kakor v jeseni, zlasti ako je sušec zares sušec. Z gipsam, apnam in pepélam jih potresovati, je pa zdej nar boljši čas, in silno veliko pripomore k veseli rasti. Vse kertine zdej pridno raztrósi, in senožeti čisto pograbi, de bo trava lepši rastla in de bo tudi košnja ložeji. Na močirnih travnikih vreži zdej grabne in verzi pèrst na stran poleg grabna; konec jeseni jo pa daj po senožeti razmetati, de ti jo bo za drugo léto pognojila. — Konec tega mesca v suhim vremenu se hmelj glešta, obrezuje, osnaži in zopet s perstjo zadela; zdej se mu tudi gnoji.

(Konec sledí.)

Zahvala Novicam za zelno stiskav-nico.

(Konec.)

Ravno tako imajo v več krajih slabo navado, de iz belih tropin dosti žonte napravijo, in jo pozneje tudi s spridenim vinam blodijo, ktero po zmeščenim grojzdem v malih posodah tako dolgo pretakvajo, de se jim popolnoma zviši, in še slabji postane od žonte; zató ga tudi prodati nemorejo. Najdejo se pa vunder nespametní kupci, ki vino in žonto kupijo, vse vkup zblodijo, in sami sebi škodo storijo, kër tudi od takošne blodije morajo dajico plačati, ki jo proti zadnjimu še clo proč vreči morajo. — Tudi imajo nekteri kmetje slabo navado, de svoje dobro vino v smerljivo posodo devajo

kjer je bil že poprej zasmrajen vol, žonta ali kaka druga slaba pijaca, in si tako dobro vino spridijo. Naj bi se vunder vsi vinorejci v vsim po lepih naukih Vinoreje častitiga gosp. Vertovca ravnali, in ki si ne morejo napraviti navadnih vinskih stiskavnic, ki po 30, 40 ali še več goldinarjev veljajo, naj si vsaj to malo zelno stiskavnico omislijo, ktero si lahko tudi za vinske tropine stiskati pripravijo. Tode ne v zelni posodi, ktera ni za vino, temuč v drugi, ki mora biti nalaš za to pripravljena po navadi druge stiskavnice. Kakor je v kostéh nar bolji moč za dobro juho (župo), ravno tako je tudi v vinskih mokrih tropinah nar bolji moč in dobrota vino dobro in terdno ohraniti. To resnico vsi umni, vinorejci spoznajo. Samo nekteri nevedni se radi golju-fajo, in kër svojih pridelkov práv oberniti ne véjo, sami sebi škodvajo. Pustite tedej, ljubi kmetje, ob času bendime (tergatve) vodo v vodnjakih (štirnah), spravljajte v svoje hrame čisto vino, in kader si hočete pri delu žejo vgasiti, tistikrat zmešajte, kakor modri učí, vino z vodo, de boste svoje zdravje ohranili, in celo léto kej dobre kaplice imeli; kar vam čez ostane, boste tudi lahko in dobro prodali.

Iz Barkole.

J. R.

Istrijanski Slovenci med Teržaškim in Reškim morjem.

(Dalje.)

Kadar tako trudni, lačni in žejni (če so od dalje prišli), nekoliko časa posedijo, jih pa za njihno terpljenje obéd (kosilo) plača. Vsi možki se vsedejo okoli mize; ženske pa naših Slovincov, kadar je kdo drugi zunaj domačih pri obédu, ne pridejo k mizi. — Zdej se juha zakadí na mizi, in — vse druge misli in govorjenja v nemar pustijo — samo na juho gledajo in mislijo. Za juho pridejo jetra; préden pak jih jedó, začnejo délati pogodbe za ženitev, to je, kaj de bodo nevésti darovali, kakor postavim: škrinjo, obleko, perstane i. t. d.; — kaj de bo ženin svoji nevésti daroval v denarjih ali v polji; koliko de bodejo dali za pir (ženitno veselje) žita, móke, mesa, vina in drugih reči. —

Od dote ni pri nas nič govorjenja, kër naši Slovinci, dokler živijo, nič dote ne dajo svojim hčerkam; po njih smerti pa dobi vsaka svoj dél (legitima), brez de bi bilo potreba, pri ženitvi kej od tega govoriti. —

Če se ne morejo med sabo pogoditi, vstanejo, vzamejo molčéci svoje konjiče, in jo proč potegnejo, kakor de bi nič ne bilo med njimi. — Če se pa za vse dobro pogodijo, obédovajo naprej, in vesélo napivajo eden drugimu, posebno pa ženinu in nevésti: „Na zdravje“ „veliko lét“ „Bog živi!“ in oni odgovarjajo: „Amen“ „Bože daj“; in tako ga pijejo, — brate ti — brate jaz, de jim poslednjič ne samo v glavo, temuč tudi v péte vdari. —

Kadar vse končajo, daruje ženin nevésti kakošno ruto, ali kakošin križ ali serce pozlačeno, kteriga potlej na persih nosi; nevésta pa vsim da cvetličic, ktere nosijo na klobuku do pira. — Za tém se eden družiga (samo možki) objemajo in licujejo (kušnejo), prosijo eden družiga za zamiro, de so „premalo poslužili“ in drugi „da su jih previšji dišturbali“, zajahajo svoje konjiče, in gredó kakor blisk broč. Po poti pojejo, ali kakor oni rečejo „bugarijo“; in čeravno véasi pijani, se vunder malo kdo iz konja na zemljo prekucne. —

Nekaj dni za tem gredó ženin, nevésta in starši njihni k svojimu plevanu (fajmoštru), prosit, de bi bili naukljani. Nevésta že po poti zmirej od zadej ostaja, — v hišo gosp. plevana pa stopiti jo je jako sram;

marsikaka deklica popréd plaka (se joka), in je vsa rudeča od sramožljivosti. Po tem ju plevan izprašujejo v kerstjanskim nauku, in, če dobro odgovarjata, dobita spričik njune umevnosti, in s tem gredó k gosposčini za pripuščenje. — Med tém se pripravi vse za pir; — kako pa de se na piru sučejo, drugo pot. — (Dalje sledí.)

Dopis iz Litije.

(Potres v Litii in v Šmartnim.) 8. dan tega mesca 10 minut po tretji uri zjutraj, ko so ljudje še sladko spali, je bil v Litii in v Šmartni na Dolenskim tako hud potres, kakor de bi se bilo hotlo vse ukup zrušiti, in desiravno ni čez 1 trinitijo terpel, so se bili vunder prebivavci teh krajev silno prestrašili, kër marsikteri si je mislil, de ob Savi podzidovje železne ceste na kup leti. —

J. O. Lepstanski.

(Poboljšanje lanjskih pustnih šém.) V lanjskih Novicah so bile pustne šeme zavoljo nespodobniga obnašanja v tergu L. zlo grajane, in v černe bukve začerkane; letašnji predpust pa ni bilo ne pustni dan, ne na pepelnico, nič tacih šém viditi, temuč večidel so vsi tisti, ki so lanjski pust preveč noréli, na letašnji pepelnico v cerkev k sv. maši in k pepeljenju šli. — Če so to ne samo iz strahu pred žendarji, ampak iz dobriga namena opustili, zaslužijo léta v zlate bukve zapisani biti. —

J. O. Lepstanski.

Pravlica od snega mesca sušca.

Sneg mesca sušca je revnih kmetov gnoj, pe-gastim ženskam pa lepotilo, ako si z njim svoj gerdi obraz umivajo. — Pa gorjé kmetu, kterimu mora sušca sneg gnojiti, in sirota ženska, ktera od snežnice ličnosti pričakuje!

Novi darovi za cerkev v Ferlugi.

V. 9. listu smo razglasili veselo oznanilo, de je nek dobronik iz Gorenškiga 50 gold. za sosidanje tako potrebne cerkve v Ferlugi na Dolenskim namenil; danes zopet oznamimo, de stase nek dobronik gospod 10 gold. in neka ljudomila gospá tudi 10 gold. v ta namen podariti zavezala. Tudi ta dva dobronika sta iz J. Gorenškiga in oznanili smo undan vse tri gospodu Kobétu, ki so v 6. listu prošno zastran te potrebe razglasili. — Nadjamo se, de se je že tudi pri gosp. Kobétu marsikak dobronik Dolene oglasil, ki bo v ta namen kaj podaril.

Vredništvo.

Popravik.

Pri natisu poslednjiga lista se je v pesmi »sv. Magdalene na gori« zadnja verstica tako pokazila, de se ima ravno narobe brati, namreč:

Se zdaj opomni nemško nje imé.

Žitni kup. (Srednja cena).	V Ljubljani		V Krajuji	
	18. Sušca.		13. Sušca.	
	gold.	kr.	gold.	kr.
1 mernik Pšenice domace	2	20	2	23
1 » » banaške	2	26	2	26
1 » Turšice	1	25	1	42
1 » Soršice	—	—	1	58
1 » Rži	1	48	1	50
1 » Ječmena	—	—	1	34
1 » Prosa	1	51	1	50
1 » Ajde	1	29	1	28
1 » Ovsá	1	—	—	54

Vrednik Dr. Janez Bleiweis. — Natiskar in založnik Jožef Blaznik v Ljubljani.

Pervi slovénski list brez cenzúre.